

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

SKRIVELSE
2024-03-19

Ärendenummer:
NV-02823-19

Förslag till nationalpark på norra Gotland

Förord

Sveriges nationalparker ska trygga naturens mångfald och ge besökare möjlighet att uppleva och njuta av naturen. I en nationalpark är naturen skyddad och får inte exploateras. Det innebär att vi bevarar ett naturarv åt nuvarande och kommande generationer. Tillsammans utgör nationalparkerna ett urval av unika landskap som tillsammans bildar en helhet över landet. Nationalparkernas natur är storslagen eller särpräglad och har höga värden.

Sveriges nationalparker lockar många människor till naturupplevelser och får stor uppmärksamhet nationellt och internationellt. En nationalpark ger uppmärksamhet och är en tillgång för trakten, regionen och Sverige.

Ett mark- eller vattenområde som tillhör staten får efter riksdagens medgivande av regeringen förklaras som nationalpark i syfte att bevara ett större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick¹. När regeringen, efter riksdagens medgivande, beslutar att bilda en ny nationalpark kompletteras nationalparksförordningen (1987:938) med nationalparkens namn, en mening som utgör nationalparkens syfte, den geografiska avgränsningen av området samt vem som är förvaltare.

Idag finns det 30 nationalparker i Sverige. Den föreslagna nationalparken Bästeträsk ligger på norra Gotland, Gotlands län. Området utgörs av en mosaik av naturtyper med rik biologisk mångfald, såsom hällmarker, våtmarker, fuktängar, sjöar, alvarmarker, tallskogar och marina miljöer. Det omfattar en areal om ca 7 100 hektar. Nationalparken har möjliggjorts genom att många fastighetsägare i området har valt att sälja mark för att området ska kunna skyddas för kommande generationer.

Det förslag som redogörs för i denna skrivelse och de synpunkter som kommer in under remissen av skrivelsen ska ligga till grund för Naturvårdsverkets hemställan till regeringen om att bilda en nationalpark på norra Gotland.

¹ 7 kap. 2 § miljöbalken (1998:808).

Innehåll

FÖRORD	2
1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Nationalparksprojektet	5
2. FÖRSLAG TILL NATIONALPARK	7
2.1 Allmänna uppgifter	7
2.2 Naturförhållanden	8
2.3 Kulturmiljön	8
2.4 Friluftsliv och besökare	9
2.5 Nationalparkens namn	9
2.6 Nationalparkens gränser	9
2.7 Nationalparkens syfte	10
2.8 Natur- och upplevelsevärden i nationalparken	11
3. FÖRVALTNING AV NATIONALPARKEN	16
3.1 Förvaltare av nationalparken	16
3.2 Regler i nationalparken	16
3.3 Skötsel av nationalparken	18
3.4 Delaktighet i förvaltningen	21
4. KONSEKVENSBESKRIVNING	22
4.1 Konsekvenser för hushållning med mark och vatten	22
4.2 Konsekvenser för skydd av natur- och upplevelsevärden	23
4.3 Konsekvenser för friluftsliv och besöksnäring	25
4.4 Konsekvenser för större verksamhetsutövare	26
4.5 Konsekvenser för rättighetshavare	26
4.6 Konsekvenser för Region Gotland	27
4.7 Konsekvenser för statliga myndigheter	27
5. BILAGOR	29

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Bästräsk på norra Gotland var ett förslag till ny nationalpark i den långsiktiga nationalparksplanen från 2008². I nationalparksplanen motiveras förslaget på följande sätt:

”Bästräsk med omgivningar består av omfattande, ostörda hållmarks- och våtmarkskomplex samt skogar och sjöar med rik biologisk mångfald, bland annat många rödlistade arter. Liknande natur finns på andra delar av Gotland men är inte av samma klass vad gäller väl utvecklade naturtyper i mosaiker samt vad avser graden av orördhet. Området är därmed det främsta i sitt slag på Gotland och i Sverige och torde vara unikt i ett europeiskt perspektiv. Det är väl lämpat som nationalpark till skydd för naturmiljön och för representation och kunskapsspridning om gotländska naturförhållanden.”

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland genomförde 2016–2018 en förstudie i två delar som sammanfattades i två rapporter^{3 4}. Förstudien genomfördes i syfte att identifiera vilka möjligheter och risker som behöver beaktas för att kunna planera för att bilda en nationalpark i området. Under förstudien bjöds fastighetsägare, föreningar och organisationer i området in till samtal. Den första delen av förstudien kartlade hur de som bor, verkar i och har intresse av området använder området, och vilka möjligheter och utmaningar de ser med en nationalpark. Den andra fördjupade delen behandlade en rad frågeställningar som väcktes under den första delen av förstudien, bland annat förutsättningarna för vattenuttag ur Bästräsk och klargöranden kring en framtida nationalparks skötsel och förvaltning. Den andra rapporten gav också svar på hur avgränsningen av en eventuell nationalpark genomförs och gav en bild av hur näringslivet på norra Gotland kan komma att påverkas av en nationalpark.

I närhet av den föreslagna nationalparken bedriver kalkbolagen Nordkalk AB och SMA Mineral AB verksamhet. Bolagen äger även fastigheter som angränsar till nationalparken. Under 2000- och 2010-talet pågick tillståndsprövningar enligt miljöbalken gällande ny och utökad storskalig täktverksamhet. Naturvårdsverket bedömde i samband med förstudien för en nationalpark att ny och utökad kalkbrytning i det aktuella området inte skulle gå att förena med bevarandet av naturvärdena och de förväntningar på upplevelsevärden som en nationalpark står

² Naturvårdsverket 2008. Nationalparksplan för Sverige. Långsiktig plan.

³ Naturvårdsverket 2017. Förstudie nationalpark Bästräsk. Rapport 6785.

⁴ Naturvårdsverket 2018. Fördjupad förstudie nationalpark Bästräsk. Rapport 6843.

för⁵. Ett nationalparksprojekt kunde därför inledas först när den rättsliga prövningen av bolagens tillståndsprövningar var avgjord.

1.2 Nationalparksprojektet

I början av 2019 ställde sig Länsstyrelsen i Gotlands län, Havs- och vattenmyndigheten och Region Gotland positiva till att inleda ett projekt för att bilda en nationalpark i området. I slutet av 2019 startade Naturvårdsverket ett nationalparksprojekt med syftet att bilda en väl förankrad nationalpark på norra Gotland. Projektet genomförs i samverkan mellan Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland. De fyra organisationerna finns representerade i projektets styrgrupp och projektgrupp.

Nationalparksprojektet har i huvudsak arbetat med att samla in kunskap om områdets värden, köpa in mark och vatten till nationalparken, ta fram förslag för regler i och skötsel av nationalparken samt planera för hur nationalparkens besökare kommer tas emot i form av anläggningar, information och naturvägledning. Arbetet ligger till grund för förslaget till nationalpark samt för föreskrifter och skötselplan. I projektet ingår även att anlägga anordningar för besökare, att förbereda för skötseln av nationalparkens natur samt att genomföra en invigning av nationalparken.

Den mark som ska ingå i nationalparken måste ägas av staten. Ett relativt stort antal ägare av mark och vatten har valt att sälja hela eller delar av fastigheter till Naturvårdsverket för att den ska kunna ingå i nationalparken. Inom nationalparksprojektets arbetsområde äger bolagen Nordkalk AB och SMA Mineral AB fastigheter. Inledande samtal mellan Naturvårdsverket och respektive bolag om eventuella fastighetsköp avbröts eftersom bolagen stämde staten på ersättning då de ansåg sig ha lidit skada av regeringens beslut om utökning av Natura 2000-området Bästeträsk. Stämningssmålen pågår fortfarande i domstol. Så länge stämningssmålen pågår i domstol bedömer Naturvårdsverket att det inte finns förutsättningar för samtal om eventuella fastighetsköp. De två kalkbolagens fastigheter ingår därmed inte i den nu föreslagna nationalparken.

En viktig del i arbetet med nationalparksprojektet är att ge berörda möjlighet att hålla sig informerade om, bidra till och följa projektet. Information om området och nationalparksprojektet finns tillgänglig på projektets webbplats⁶ och delas även genom ett nyhetsbrev.

Nationalparksprojektet har arrangerat olika workshoppar för att ta vara på olika intressenters kunskap och synpunkter. Bland annat har projektet genomfört workshoppar om naturvägledning i nationalparken, nationalparkens föreskrifter samt entréer och infrastruktur för besökare. Projektet har också deltagit i andra sammanhang och andra möten för att sprida information om nationalparksprojektet.

⁵ Naturvårdsverket 2018. Fördjupad förstudie nationalpark Bästeträsk. Rapport 6843. S. 61.

⁶ www.lansstyrelsen.se/gotland/bastetrask

Region Gotland genomförde 2022–2023 en förstudie för att undersöka förutsättningarna för ett genomförandeprojekt för omlandet och det större området runt Bästeträsk, ett så kallat omlandsprojekt. Syftet med förstudien var att kartlägga intresse, behov och möjligheter för utveckling av service och olika affärsidéer i samverkan med entreprenörer, företagare, föreningar med flera i anslutning till bildandet av nationalparken.

2. Förslag till nationalpark

2.1 Allmänna uppgifter

Läge	På norra Gotland i Fleringe, Bunge och Rute socknar. Ca 46 km nordost om Visby, väster om Fårösund. Området utgörs av land, sötvattensmiljöer, kust och grunda havsmiljöer.
Län	Gotlands län
Gränser	Enligt bifogad karta (bilaga 1)
Areal	Ca 7 100 hektar varav ca 5 500 ha land och ca 1 600 ha vatten (varav ca 760 hav).
Naturgeografisk region	Öland och Gotland
Havsområde	Egentliga Östersjön
Natura 2000	Del av Bästeträsk (SE0340120), del av Mölnernmyr (SE0340148)
Rikssintressen ⁷	3 kap. miljöbalken: friluftsliv, naturvård, kulturmiljövård, kommunikationer (sjöfart), totalförsvar. 4 kap. miljöbalken: rörligt friluftsliv, högexploaterad kust, Natura 2000.
Naturresevat	Bräntings haid, Bräntings samt delar av reservaten Bästeträsk, Mölnernmyr och Bluttmo-Gildarshagen.
Naturvårdsområde	Delar av Gotlandskustens naturvårdsområde.
Vattenskyddsområden	Delar av Bästeträsk ⁸ och delar av Hau träsk.
Fastighetsägare	Staten genom Naturvårdsverket. Området innefattar allmänt vatten.

⁷⁷ Endast rikssintressen som överlappar geografiskt med den föreslagna nationalparken redovisas här. Relevanta rikssintressen som angränsar till nationalparken redovisas i avsnitt 4.1 Konsekvenser för hushållning med mark och vatten.

⁸ För sjön Bästeträsk och dess avrinningsområde finns regeringens beslut den 27/4 1973 om förbud mot utsläpp av avloppsvatten m.m. och Region Gotlands beslut den 18/11 2019 att inrätta ett vattenskyddsområde.

2.2 Naturförhållanden

Nationalparken ligger på nordöstra Gotland där naturvärden och djur- och växtliv är starkt präglade av och knutna till den speciella kalkstensberggrunden. Vidare präglas nationalparkens värden av vattenförhållandena med ömsom hög fuktighet eller översvämning och ömsom extrem torka, samt lång kontinuitet av hävd genom exempelvis bete. Nationalparken ligger inom en av Gotlands största värdetrakter för skogsbete och kalkbarrskog. Det är även den sjörikaste delen av Gotland och den näringsfattiga kransalgssjön Bästeträsk är öns största sjö.

På land utgörs nationalparken av omfattande hällmarks- och våtmarkskomplex samt skogar och sjöar med rik biologisk mångfald. Vegetationen består i huvudsak av glesa tallskogar som bildar en mosaik med öppna alvarmarker, fuktängar, rikkärr och våtar. Ingående kust och hav är livsmiljöer av betydelse för fåglar, fiskar, smådjur och växter. Ett stort antal rödlistade arter förekommer i området.

Geologiskt är området variationsrikt, med system av strandvallar, hällmarker, enstaka raukar och klintnäsor. I delar av området präglas geohydrologin av den karstpräglade⁹ berggrunden som skapar förutsättningar för ett komplext samspel mellan ytvatten och grundvatten.

Liknande natur finns på andra delar av Gotland men är inte av samma klass vad gäller väl utvecklade naturtyper i stora sammanhängande mosaiker. Området är det främsta i sitt slag på Gotland och i Sverige och torde vara unikt i ett europeiskt perspektiv.

Nationalparken med sitt slättlandskap med land- och vattenmiljöer på kambrosilurisk berggrund¹⁰ kommer att representera Ölands och Gotlands natur.

2.3 Kulturmiljön

Nationalparken ligger i ett kulturhistoriskt landskap. Här finns en mångfald av kulturhistoriska lämningar som visar hur landskapets förutsättningar har krävt anpassning och mångsysslande för människans överlevnad. Det biologiska kulturarvet¹¹ är påtagligt och området har bibehållit sin prägel av dåtidens traditionellt brukade mark som bidragit till flera av de naturvärden som finns i området idag.

Området är rikt på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Här finns gravfält och boplatser, röjningsrösen och hägnadsrester som visar hur jorden

⁹ Karst - ett vittringsfenomen som ger upphov till sprickor i kalkberggrunden.

¹⁰ Kambrosilurisk berggrund bildades under de geologiska tidsperioderna kambrium, ordovicium och silur. Den gotländska berggrunden bildades under perioden silur – för mellan 400 och 440 miljoner år sedan.

¹¹ Biologiskt kulturarv är natur som berättar om kultur. Ekosystem, naturtyper och arter som uppstått, utvecklats, eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet och vars långsiktiga fortlevnad förutsätter eller påverkas positivt av brukande och skötsel.

brukats. I nationalparken finns lämningar från olika tider, från stenålder, bronsålder, äldre järnålder, vikingatid och medeltid.

2.4 Friluftsliv och besökare

Nationalparkens natur- och kulturvärden gör området attraktivt för friluftslivet. Den flacka terrängen, landskapets lättvandrade karaktär och närheten till genomkorsande länsvägar gör området lättillgängligt.

Närboende nyttjar området året runt för rekreation och friluftsliv genom aktiviteter som promenader, cykelturer, ridning, bär- och svampplockning, jakt och fiske. Under sommarhalvåret lockar kusten, och framför allt stenbrottet med badplatsen Blå lagunen, ett stort antal besökare (i genomsnitt drygt 70 000 besökare årligen under 2021–2023). Med etableringen av nationalparken och iordningsställande av exempelvis entréplatser, vandringsleder och naturvägledning förväntas även andra målgrupper hitta till området för naturupplevelser och friluftaktiviteter. Friluftaktiviteter såsom vandring, picknick, naturskådning, cykling och övernattnings i naturen förväntas förekomma i högre utsträckning än idag.

2.5 Nationalparkens namn

Nationalparken föreslås heta *Bästräsk nationalpark*.

Myndigheter ska tillämpa god ortnamnsd¹². Det innebär att nationalparkens namn bör överensstämma med den godkända stavningen av befintliga ortsnamn alternativt den godkända stavningen av namn på lokala geografiska företeelser som sjöar, våtmarker och liknande.

Bästräsk är den arealmässigt största namnsatta geografiska företeelsen (sjö) inom den föreslagna nationalparken. Nationalparken sträcker sig dock över ett större geografiskt område med flera värden förutom sjön, så det föreslagna namnet är inte helt optimalt. Projektet har inte lyckats hitta ett ortsnamn eller ett namn på en annan geografisk företeelse som bättre representerar nationalparken som helhet.

2.6 Nationalparkens gränser

Nationalparken föreslås omfatta statligt ägda fastigheter och allmänt vatten inom det område som är markerat på kartan i figur 1 och i bilaga 1.

Det är endast statligt ägd mark som kan ingå i en nationalpark. Detta innebär att den föreslagna avgränsningen av nationalparken är ett resultat av vilka fastighetsägare i området som genom åren har valt att sälja mark till staten.

¹² 1 kap. 4 § kulturmiljölagen (1988:950).

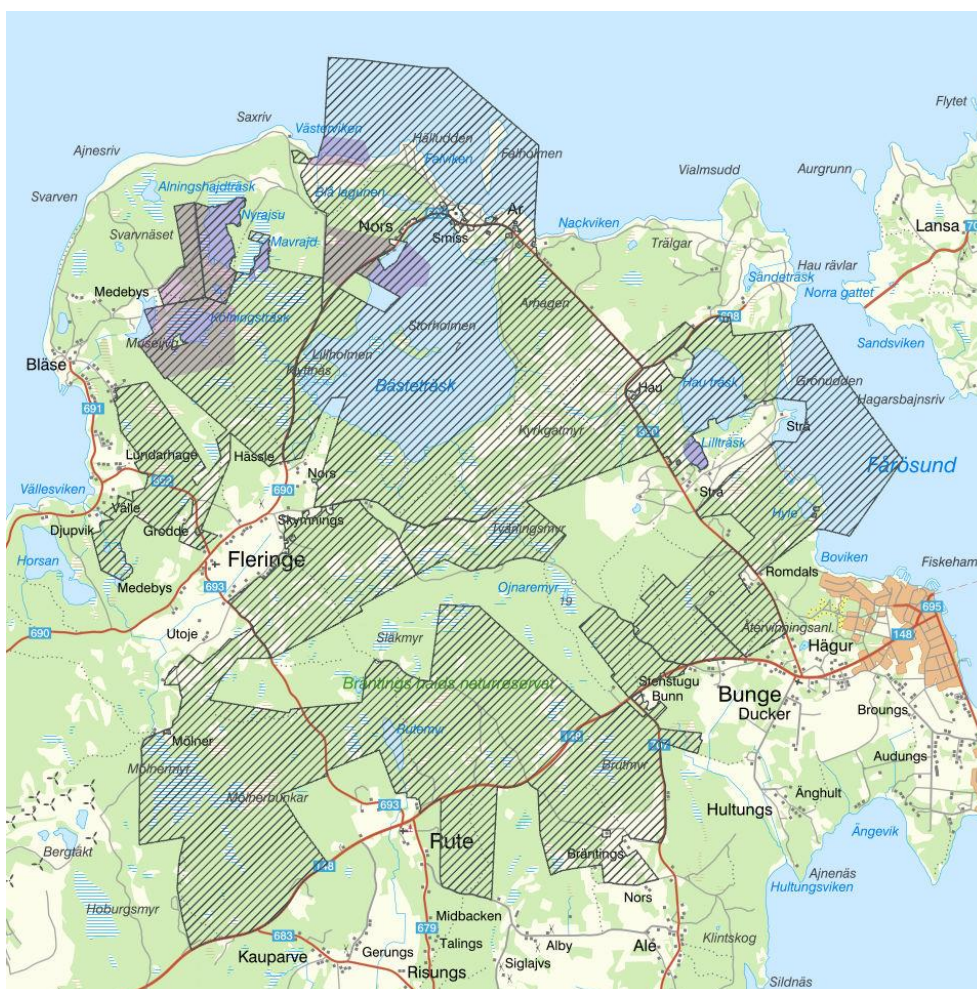

Fig. 1. Översiktskarta. Föreslagen gräns till nationalpark. Lila områden markerar var samtal om fastighetsköp eller lantmäteriärenden pågår vid tidpunkten för remissen.

Inom det markerade området äger Naturvårdsverket merparten av mark och vatten. Det pågår vid tidpunkten för denna remiss samtal om fastighetsköp med några ägare av fastigheter inom den föreslagna nationalparken. Dessa fastigheter kommer enbart ingå i nationalparken i de fall parterna enas om fastighetsköp.

För sju samfälligheter inom den föreslagna nationalparken pågår vid tidpunkten för remissen ärenden där Naturvårdsverket har ansökt om att ta över ägandet (genom fastighetsreglering).

Endast de fastigheter som Naturvårdsverket äger vid tidpunkten för regeringens beslut om nationalpark kommer att ingå i nationalparken.

2.7 Nationalparkens syfte

Att skydda ett mark- eller vattenområde som nationalpark syftar enligt miljöbalken till att ”bevara ett större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess

naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick”¹³. När regeringen, efter riksdagens medgivande, beslutar att bilda en ny nationalpark kompletteras nationalparksförordningen (1987:938) med en mening som utgör den nya nationalparkens syfte. Den nya nationalparken föreslås bildas med följande syfte:

Bevara ett unikt mosaiklandskap på kalkberggrund med dess hållmarker, alvarmarker, våtmarker, sötvattensmiljöer, skogar och grunda havsmiljöer, samt områdets upplevelsevärden i väsentligen oförändrat skick.

Nationalparkens syfte föreslås uppnås genom att:

- inte tillåta exploatering av eller skadegörelse på mark och vegetation
- förhindra störning av djur och av upplevelsevärden
- genomföra ändamålsenlig skötsel för att bevara och utveckla områdets naturvärden
- genomföra lämpliga åtgärder för att tillgängliggöra nationalparkens upplevelsevärden för allmänheten

De två första punkterna ovan uppnås i första hand genom införande av nationalparkens föreskrifter, medan de två sista punkterna främst uppnås genom nationalparkens skötsel.

2.8 Natur- och upplevelsevärden i nationalparken

Förslag till prioriterade natur- och upplevelsevärden har tagits fram för nationalparken. De representerar tillsammans det som nationalparken ska bevara och är ett stöd för att fokusera arbetet med att uppfylla nationalparkens syfte. Prioriterade natur- och upplevelsevärden, övergripande mål och negativa påverkansfaktorer ger tillsammans stöd till att utreda behov av föreskrifter, val av skötselåtgärder, samt insatser kring naturvägledning och anläggningar för besökare.

2.8.1 Prioriterade naturvärden

Följande sex naturvärden har valts ut som prioriterade för nationalparken.

GRÄSMARKER

Från torra till fuktiga, öppna marker. Från alvarens växtsamhällen på tunt jordtäckte till mer örtrika habitat. Gemensamt för gräsmarkerna är att de ofta är präglade av hävd i form av lång kontinuitet av bete.

HÄLLMARKER

Blottade hållar, ibland även med sprickor i berget som är tydligt vidgade av karstprocesser. Jordarna är tunna eller obefintliga med lågvuxen vegetation som tål både torka och översvämning, där mossor och lavar ofta dominerar.

¹³ 7 kap. 2 § miljöbalken (1998:808).

STRÄNDER OCH HAVSMILJÖER

Stränder där vegetationen anpassats till och formats av havets påverkan och ibland även hävd. Från mjuka till hårda havsbottnar med revbildningar, algsamhällen och musselbankar.

SJÖAR OCH VATTENDRAG

Med relativt näringsfattigt och klart vatten där vegetationen ofta domineras av kransalger. Små vattendrag med naturliga variationer av vattenståndet som ofta är helt torrlagda sommartid.

SKOGAR

Främst barrskogar där tallen dominerar, med stort inslag av gamla träd och ofta en lång trädkontinuitet. Skogar som ofta präglats av bete, plockhuggning eller av naturlig störning.

VÅTMARKER

Från små rika källmiljöer med en speciell flora och fauna ofta beroende av hävd, till stora vidsträckta myrar där halvgräset är helt dominerar.

2.8.2 Prioriterade upplevelsevärden

Nationalparken erbjuder många olika möjligheter till fina upplevelser. Följande sju prioriterade upplevelsevärden har valts ut för nationalparken:

MOSAIKLANDSKAPET

Flera olika naturtyper som avlöser varandra, i ett mosaiklandskap. På relativt korta sträckor eller inom små områden kan naturens variationsrikedom och den biologiska mångfalden upplevas. Nyfikenheten väcks för och kunskapen ökar om de olika typer av natur som finns i området.

HÄLLMARKERNA

Kala berghällar både med och utan karstsprickor, ett häftigt landskapselement som ger känslan av en annan värld. Som att gå på ett av naturen skapat salsgolv, som ibland genomkorsas av sprickor med sparsam vegetation. Väcker nyfikenhet hur detta formats, hur den gotländska berggrunden är uppbyggd, hur växter och djur kan överleva i denna karga miljö och bidrar även till förståelse för grundvattnets sårbarhet.

HAVET

De fria havshorisonterna, vågornas svall och lugn. Att långsamt färdas på en stilla vattenyta över grunda vatten ger en känsla av att flyga tätt över ett undervattenslandskap, med sprickdalar, plana bottenar, blåmusselbankar och vegetation som avlöser varandra. Det dramatiska med pallkanter som stupar brant och botten som plötsligt förvinner ner i eller kommer upp ur bråddjupet. Nyfikenheten väcks för det spännande livet under ytan.

VATTNETS VÄG GENOM LANDSKAPET

Från regnet som faller ner på marken, infiltrerar vidare ner i jorden och berget, bildar våtmarker och grundvatten och som rinner vidare i bäckar för att så småningom mynna ut i träskan och slutligen landa i havet. De enastående turkosgröna färgerna i träskan tillsammans med nedhängande gamla tallar ger en känsla av en annan värld. Att följa vattnets väg genom landskapet bidrar till förståelse om vattnets sårbarhet och dess betydelse för människor och natur.

TIDSPERSPEKTIV I NATUREN

Naturens cykler i det långa tidsperspektivet, från bildandet av den sedimentära berggrunden, istid till nutid, till naturens olika successioner, trädens ålder och skogsbränders kraft och inverkan. Olika geologiska och biologiska fenomen och platser bidrar till förståelse för de processer som skapat området och ger perspektiv på hur kort tid på jorden som människan verkat.

MÄNNISKAN OCH LANDSKAPET

Landskapet är präglad av och bär spår och lämningar från människors verksamhet under tusentals år. En förståelse skapas för hur länge människor bott och verkat i området, och hur människans nyttjande av naturen formar landskapet och bidrar till den biologiska mångfalden.

LUGNET I NATUREN

Ensamhet, naturliga ljud, få ljusföroreningar och utsikter att vila blicken på. Naturens lugn ger möjlighet till återhämtning, att slappna av och att få känna sig som ett med naturen. I en vardag där vi ständigt matas med intryck erbjuds en känsla av att vara bortkopplad och en möjlighet att finna ro.

2.8.3 Övergripande mål

Följande övergripande mål föreslås för nationalparkens prioriterade natur- och upplevelsevärden:

- Ett gynnsamt bevarandetilstånd¹⁴ ska bibehållas eller återskapas för de naturtyper och arter som omfattas av de prioriterade naturvärdena.
- De prioriterade upplevelsevärdena ska förstärkas genom naturvägledning, information och service som möjliggör berikande upplevelser för besökare.

2.8.4 Negativa påverkansfaktorer

För de prioriterade natur- och upplevelsevärdena har ett antal negativa påverkansfaktorer identifierats. De negativa påverkansfaktorerna utgör viktiga utgångspunkter för nationalparkens föreskrifter och skötselplan.

¹⁴ Med gynnsamt bevarandetilstånd menas för naturtyper att dess arealer inte minskar och att dess strukturer, funktioner och typiska arter inte förstörs eller försvinner. För arter menas att de långsiktigt kommer att finnas kvar i livskraftiga bestånd.

Brist på hävd. Minskad eller upphörd hävd kan leda till igenväxning och att livsmiljöer och artsammansättningar, som anpassats och formats av en lång kontinuitet av hävd, riskerar att förändras eller förloras. Igenväxning kan även bidra negativt till människors upplevelse av naturen, som till exempel försämrat visuellt intryck av vacker natur eller att tillgängligheten upplevs som försämrad.

Terrängkörning innebär en stor risk för att mark och vegetation skadas genom slitage. Körspår och körskador kan påverka hydrologin negativt i friska och blöta marker. Även på torrare mark och i vattenmiljöer kan livsmiljön för växter och djur förändras. Terrängkörning kan dessutom ha en negativ påverkan på människors upplevelse av naturen, som till exempel försämrat visuellt intryck av ostörd natur.

Främmande arter riskerar att konkurrera ut inhemska arter eller sprida smitta. Ekologiska funktioner och artsammansättningar kan förändras och naturvärden riskerar att gå förlorade i snabb takt.

Skogsbruk. Skogsbruksåtgärder riskerar att skada eller förstöra livsmiljöer, bryta skoglig kontinuitet, fragmentera skogen och påverka arters möjlighet att sprida sig.

Upplag/nedskräpning kan ha en fysisk påverkan på livsmiljöer. Beroende av innehåll kan till exempel näringstillförsel till omkringliggande mark missgynna konkurrenssvag flora. Upplag och nedskräpning kan även medföra negativ påverkan på människors upplevelse av naturen.

Exploatering, till exempel genom att mark bebyggs eller att vägar anläggs, kan bidra till förlust av livsmiljöer och en fragmentering av landskapet. Olika former av exploatering kan även medföra negativ påverkan på människors upplevelse av naturen, som till exempel försämrat visuellt intryck av ostörd natur.

Utsläpp och föroreningar kan medföra tillförsel av näringsämnen och miljögifter och på detta sätt påverka många organismer negativt och riskera att förändra artsammansättning och livsmiljöer.

Uppgrävning och insamling av arter riskerar att påverka, särskilt känsliga arters, möjligheter att upprätthålla stabila och livskraftiga populationer.

Fiske riskerar att påverka, särskilt känsliga arters, möjligheter att upprätthålla stabila och livskraftiga populationer.

Vattenreglering riskerar att negativt påverka hydrologin i landskapet.

Jordbruk. Det finns risker med djurhållning i betesmarker, då exempelvis stödutfodring kan bidra till näringstillförsel som påverkar floran negativt och användande av avmaskningsmedel kan ha påverkan på insektsfaunan. Vidare kan användning av växtskyddsmedel och läckage av växtnäringsämnen påverka värdena negativt.

Båttrafik. Båtar kan störa exempelvis fågellivet och bidra till buller under vattenytan som påverkar ljudkänsliga organismer. Båtar kan även bidra till grumling som kan påverka bottnarna och ljusförhållandena i vattnet och därmed vegetationen.

Störande ljud från människor och maskiner kan störa djurlivet, särskilt under känsliga perioder av året. Störning och oljud kan även ha en negativ påverkan på andra människors upplevelser av naturen.

3. Förvaltning av nationalparken

I detta kapitel presenteras inriktningen för områdets förvaltning. Nationalparken ska förvaltas så att syftet med skyddet uppnås. Det föreslås ske genom att exploatering och skadegörelse av mark och vatten inte tillåts samt att störning för djurlivet och besökare förhindras. Detta uppnås i första hand genom att föreskrifter införs för nationalparken.

Vidare föreslås att syftet med nationalparken uppnås genom ändamålsenlig skötsel så att områdets naturvärden bevaras och utvecklas, samt att lämpliga åtgärder genomförs så att allmänheten får tillgång till nationalparkens upplevelsevärden. Detta uppnås främst genom skötsel av nationalparken. Inriktningen för förvaltningen av nationalparken kommer att utvecklas vidare i nationalparkens föreskrifter och skötselplan.

En viktig utgångspunkt är att förvaltningen av nationalparken ska vara adaptiv. Med adaptiv förvaltning menas ett systematiskt arbetssätt som följer en process som upprepas. Där åtgärder planeras och genomförs, därefter följs upp och analyseras för att kontrollera om åtgärderna leder till de resultat och effekter som förväntas, för att syftet med skyddet och satta mål ska kunna uppnås. Planerade åtgärder justeras utifrån utfallet av uppföljningen och processen börjar om. Adaptiv förvaltning är ett effektivt arbetssätt då det innebär att förvaltningen löpande kan anpassas till nya förhållanden och ny kunskap.

Ett förändrat klimat kommer sannolikt att ha en påverkan på naturmiljön i nationalparken samt på anläggningar och anordningar. Det kommer därför vara viktigt att förvaltningen inbegriper ett arbete med att klimatanpassa nationalparken¹⁵.

3.1 Förvaltare av nationalparken

Länsstyrelsen i Gotlands län föreslås vara förvaltare av nationalparken.

3.2 Regler i nationalparken

Det behövs regler för att uppnå nationalparkens syfte, det vill säga för att bevara nationalparkens prioriterade natur- och upplevelsevärden. Nationalparkens syfte kommer utöver nationalparksföreskrifter även att tillgodoses genom tillämpning av annan miljölagstiftning, lokala trafikföreskrifter samt sektorslagstiftning för fiske och sjöfart.

¹⁵ Klimatanpassning innebär åtgärder för att anpassa samhället till de klimatförändringar vi redan märker av idag och de som vi inte kan förhindra i framtiden.

3.2.1 Nationalparkens föreskrifter

När regeringen har bildat en nationalpark beslutar Naturvårdsverket om de föreskrifter som ska gälla för nationalparken. Föreskrifterna om nationalparker är indelade i föreskrifter för markägaren (staten) och andra rättighetshavare samt i föreskrifter för allmänheten.

Föreskrifter om nationalparken ska reglera det som är nödvändigt för att uppnå nationalparkens syfte utan att vara mer långtgående än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses. En utgångspunkt för nationalparkens föreskrifter är att aktiviteter som idag får bedrivas i området så långt som möjligt även kommer att vara tillåtna i framtiden. Detta innebär konkret att det i nationalparken till exempel föreslås vara tillåtet att:

- övernatta med tält eller liknande enstaka nätter. Undantag kan behövas för särskilt känsliga områden eller i direkt anslutning till entréer,
- elda, under förutsättning att det är med medhavd eller tillhandahållen ved,
- plocka svampar, växter och bär som inte är fridlysta,
- jaga rådjur, räv, fälthare och vildkanin under perioden 1 oktober - 31 januari,
- fiska i sjöar i enlighet med fiskerätt.

Vissa aktiviteter kan, åtminstone i viss mån, genomföras utan att äventyra nationalparkens värden, men det kan finnas behov att ställa krav på till exempel utformning, tidpunkt eller lämplig plats. För sådana aktiviteter föreslås att tillståndskrav införs.

Föreskrifterna om nationalparken kommer att förbjuda ett antal aktiviteter som riskerar att skada områdets natur- och upplevelsevärden. Detta innebär att det i nationalparken till exempel föreslås vara förbjudet att:

- utföra åtgärder som skadar mark eller vatten, till exempel gräva, schakta, borra, spränga, uppföra byggnader, master eller anlägga bryggor,
- utföra åtgärder som har en negativ påverkan på hydrologin, som exempelvis dika eller dikesrensa,
- avverka, gallra eller röja skog för skogsbruksändamål,
- utföra åtgärder som kan skada flora och fauna, exempelvis att plantera in växter, djur eller andra organismer,
- jaga fågel,
- köra eller parkera utanför vägar eller parkeringsplatser och att ställa upp husvagnar eller husbilar utanför anvisade platser, för att inte orsaka slitage på naturmiljön,
- besöka de tre öar som idag omfattas av tillträdesförbud¹⁶ under viss tid av året, för att inte störa häckande fåglar.

Verksamhet som sker i nationalparken med stöd av särskild rätt, som till exempel underhåll av ledningar och vägar eller vattentäkt, kommer att undantas från de aktuella förbuden i nationalparkens föreskrifter och därmed fortsätta att vara tillåtna. Föreskrifterna kommer inte hindra möjligheten till fortsatta upplåtelse av

¹⁶ Falholmen, Storholmen och Lillholmen.

till exempel tamdjursbete och jakt. Föreskrifterna kommer inte heller att hindra förvaltaren att genomföra naturvårdande skötsel och åtgärder för tillgängliggörandet av området för besökare i enlighet med skötselplanen. Det kommer också att vara möjligt att vidta nödvändiga åtgärder vid insatser av Polismyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen, sjukvården eller räddningstjänsten samt för vissa verksamheter kopplade till myndigheter inom totalförsvarets militära del eller mellanstatliga organisationer inom ramen för Sveriges militära samarbeten.

3.2.2 Andra regleringar

Det finns andra regler än nationalparksföreskrifter som är relevanta för bevarandet av nationalparkens värden. Exempel på sådana regelverk är strandskyddsbestämmelser enligt 7 kap. miljöbalken, kravet på tillstånd eller anmälan för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken och kravet på tillstånd för vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken.

En stor del av nationalparken ingår i Natura 2000-områdena Bästeträsk och Mølnermyr (se bilaga 3). Tillstånd krävs alltid enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom Natura 2000-områdena.

Exempel på andra regelverk som har betydelse för bevarandet av nationalparkens natur- och upplevelsevärden är kulturmiljölagen, som bland annat anger att fornlämningar är skyddade, terrängkörningslagen och vattenskyddsföreskrifter för ytvattentäkten Bästeträsk. Fiskerilagstiftningen¹⁷ är ett annat exempel, som bland annat reglerar vem som har rätt att fiska, vilka arter som var och när får fiskas samt vilka fiskemetoder som får användas.

3.2.3 Tillsyn av nationalparken

Länsstyrelsen är den myndighet som ansvarar för den operativa tillsynen i nationalparker enligt miljöbalken¹⁸. Det innebär att länsstyrelsen ska utöva tillsyn över att gällande föreskrifter inom nationalparken efterlevs av såväl allmänhet, sakägare som andra aktörer.

3.3 Skötsel av nationalparken

Nationalparken ska skötas så att syftet med nationalparken uppnås, övergripande mål för prioriterade natur- och upplevelsevärden uppnås och negativa påverkansfaktorer motverkas. Skötsel och bevarande av prioriterade naturvärden är även grund för att upplevelsevärdena bevaras och förstärks.

¹⁷ Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 2004:36) om fiske i Skagerrak, Kattegatt och Östersjön

¹⁸ Enligt miljötillsynsförordningen (2011:13).

Nationalparkens förvaltare ansvarar för planering och för praktiska åtgärder i nationalparken. Förvaltaren ansvarar även för underhåll av byggnader och anläggningar samt för besökarinformation och naturvägledning i nationalparken.

Åtgärder kommer att planeras och genomföras i enlighet med nationalparkens skötselplan. I skötselplanen preciseras mål för nationalparkens natur- och upplevelsevärden, strategier för skötsel och hur besökare ska tas emot.

3.3.1 Skötsel av nationalparkens naturvärden

Flera av de prioriterade naturvärdena är naturtyper som är beroende av kontinuerlig skötsel för att fortsatt ha eller uppnå en gynnsam status.

Bibehållen och återupptagen hävd är en central skötselstrategi för nationalparkens naturvärden. I nationalparken finns stora arealer naturtyper som är gynnade och många gånger även beroende av en kontinuerlig skötsel såsom bete eller slåtter. För dessa naturtyper är igenväxning ett hot. Detta gäller till exempel trädklädda betesmarker, rikkärr och ängen. Även alvar är en hävdgynnad naturtyp, även om igenväxningsprocessen går långsamt.

Andra exempel på viktiga skötselstrategier är att förstärka skogarnas värden med dess viktiga strukturer och naturliga processer och att upprätthålla våtmarkernas funktion och viktiga strukturer.

Förutom bete och slåtter kan det även bli aktuellt med andra skötselåtgärder såsom utglesning i träd- och buskskikt, naturvårdsbränning och hydrologiska restaureringar.

3.3.2 Arbetet med att göra nationalparken tillgänglig för besökare

För att utveckla möjligheterna för besökare att uppleva området ska nationalparken göras tillgänglig. Vårt gemensamma natur- och kulturarv ska vara tillgängligt för alla. Tillgänglighet ska genomsyra planeringen och förvaltningen av nationalparken, från de byggda delarna till den information och naturvägledning som tas fram.

Nationalparkens storlek, geografiska avgränsning och dess mosaikartade karaktär med många olika naturtyper medför både möjligheter och utmaningar vad gäller planeringen av anläggningar för besökare. För att kunna tillgängliggöra nationalparkens olika upplevelsevärden behövs anordningar för besökare på flera platser. Vidare är det viktigt att avlasta de områden som idag har många besökare, främst området vid badplatsen Blå lagunen. För att sprida och fördela besökarna i nationalparken på ett ordnat sätt finns behov av flera entréer och vandringsleder som erbjuder olika möjligheter att ta sig in i och runt i nationalparken.

Anläggningarnas omfattning och nivå av service behöver anpassas till den förväntade mängden besökare. Om mängden besökare i nationalparken blir högre eller lägre än den förväntade kan förvaltaren behöva förändra anläggningar och anordningar, exempelvis anpassa antalet entréer eller dass. En viktig utgångspunkt är att platser där anläggningar för besökare redan finns idag ska nyttjas i möjligaste

mån, tas omhand och struktureras upp. Utifrån besöksutvecklingen kan tillgänglighet och servicenivå även behöva utvecklas på sikt.

Ambitionen är att det ska vara möjligt att ta sig med kollektivtrafik (buss) till nationalparken, vilket både bidrar till att öka tillgängligheten för fler grupper av besökare och till att minska nationalparkens indirekta klimatpåverkan.

Zonering kommer vara ett av verktygen i arbetet med att tillgängliggöra nationalparken och syftar till att kanalisera besökare till områden som är bättre lämpade för olika aktiviteter. Zonering innebär att nationalparken delas in i delområden som har olika inriktning vad det gäller tillgänglighet. Genom en zonindelning kan besökare styras till områden där risken för slitage och störningar på natur- och upplevelsevärden blir lägre. Vissa zoner kommer att ha högre grad av tillgänglighet medan andra kan ha lägre tillgänglighet eller helt sakna anordningar som bidrar till att tillgängliggöra området för besökare.

ENTRÉER

En nationalparksentré är en plats dit besökaren lätt kan hitta och ha som utgångspunkt för sitt besök i nationalparken. Entréerna ska förstärka besökarens upplevelse genom att tillgängliggöra naturvägledning, kunskap och service.

Eftersom nationalparken har höga natur- och kulturvärden behöver hänsyn tas till den känsliga miljön vid utformning och placering av entréplatserna.

Servicenivån på de anläggningar och anordningar som planeras utgår från Naturvårdsverkets riktlinjer för entréer i Sveriges nationalparker¹⁹. Det kommer att finnas entréplatser med endast grundläggande funktioner som parkering och information och det kommer också att finnas entréplatser med högre servicenivå som till exempel inkluderar väl markerade vandringsleder, naturvägledning och dass. I ett första skede planeras det för nio entréplatser. Bilaga 2 visar ungefärliga platser för de planerade entréerna. fem av dessa kommer att förläggas vid befintliga naturreservatparkeringar och fyra nya platser kommer att etableras.

Vid Ar inklusive Blå lagunen ska naturreservatet Bästeträsks befintliga platser för parkering och anläggningar nyttjas, omhändertas och struktureras upp. Målet är att där få till ett sammanhållet entréområde som kan fylla olika behov under olika delar av året och där besökare kanaliseras på ett genomtänkt sätt.

VANDRINGSLEDER

Utgångspunkterna för planeringen av vandringsleder är att förbättra förutsättningarna för besökare att kunna ta del av nationalparkens alla upplevelsevärden samt att knyta ihop de olika entréplatserna med varandra. I bilaga 2 visas en översikt över de vandringsleder som planeras att anläggas. Nätverket av leder kan på sikt komma att anpassas till förändringar i besöksmönster.

¹⁹ Naturvårdsverket, 2015. Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker. Rapport 6656.

NATURVÄGLEDNING OCH BESÖKARINFORMATION

Naturvägledning är sådan information som syftar till att förmedla både känsla och förståelse för landskapet och dess värden, och är en viktig del i förvaltningen av nationalparken. Information om nationalparken behövs både före och under besöket. Naturvägledning och besökarinformation har stor betydelse för att förmedla kunskap om och bidra till förståelse för nationalparkens värden. Information om området kommer även att finnas på platser utanför nationalparken.

Ett huvudtema och fem underteman har formulerats för naturvägledningen i nationalparken. Temana är tänkta att beskriva områdets natur- och upplevelsevärden och kan användas vid exempelvis framtagandet av skyltar.

Följande huvudtema har formulerats för nationalparken:

I Bästeträsk nationalpark kan du uppleva den gotländska naturen.

Kalkberggrunden är en av förutsättningarna för de höga naturvärden som finns här. Naturens krafter med vattnets rörelse och den mångsysslande människan har tillsammans format landskapet. Genom nationalparken bevaras området för framtiden och du som vistas i parken har en viktig roll.

Huvudtemat fördjupas mer i detalj genom underteman om vatten, människan och landskapet, geologi, mosaiklandskapet och hänsyn till naturen.

3.4 Delaktighet i förvaltningen

Lokala och regionala aktörer bör ges möjlighet att vara delaktiga i förvaltningen av nationalparken, till exempel genom att förvaltaren inrättar ett skötselråd eller liknande för nationalparken där aktuella frågor tas upp. Genom att involvera olika aktörer i förvaltningen skapas förutsättningar för fler att bidra med kunskap, att ge nationalparksförvaltaren bättre förståelse för olika aktörers perspektiv och bidrar till att aktörerna får större kunskap om och förståelse för förvaltningens förutsättningar. Syftet med delaktigheten är att kunskap tas tillvara och att förvaltningen blir mer adaptiv.

Förvaltaren kommer att erbjuda aktörsutbildningar till företag och föreningar som verkar inom och i anslutning till nationalparken. Utbildningarna syftar till att stärka kunskapen om nationalparken, dess värden och förutsättningar och hur man kan förmedla det till nationalparkens besökare. Utbildningen syftar även till att främja en god dialog och samverkan mellan aktörer och nationalparksförvaltningen. Aktörerna kan efter genomförd utbildning få använda guldstjärnan, symbolen för Sveriges nationalparker, i sin verksamhet.

4. Konsekvensbeskrivning

Detta avsnitt beskriver översiktligt konsekvenserna av att bilda den föreslagna nationalparken. En särskild konsekvensanalys av nationalparkens föreskrifter kommer att tas fram och remitteras med förslaget till föreskrifter²⁰.

Naturvårdsverket kommer även att göra en undersökning för att bedöma om planerad skötsel av nationalparken kan antas medföra en betydande miljöpåverkan²¹.

4.1 Konsekvenser för hushållning med mark och vatten

Områden som är av riksintresse ska enligt miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada deras värden eller möjligheterna att använda dem för utpekad intresse.

Huvuddelen av den planerade nationalparken ligger inom område som är utpekad som riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken²². Merparten av nationalparkens område är utpekad som riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § miljöbalken²³. Nationalparken berör även delar av två områden som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken²⁴.

Naturvårdsverket bedömer att förslaget att skydda området som nationalpark är förenligt med ovan redovisade riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken.

En mindre del av nationalparken berör ett område som är utpekad som riksintresse för kommunikationer (sjöfart)²⁵ enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. En mindre del av nationalparken (cirka 20 hektar) berör ett område som är utpekad som riksintresse för totalförsvaret²⁶ enligt 3 kap. 9 § miljöbalken. Naturvårdsverket bedömer att det är förenligt med sjöfartens och totalförsvarets intresseutpekanden att området blir nationalpark.

Den föreslagna nationalparken angränsar till områden som är utpekade som riksintresse för värdefulla ämnen eller material enligt 3 kap. 7 § miljöbalken²⁷. Frågan om eventuell materialutvinning inom de berörda 3:7-områdena regleras inte genom de nu föreslagna nationalparksföreskrifterna utan prövas i förekommande

²⁰ I enlighet med förordning (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

²¹ I enlighet med 6 kap. 4 § miljöbalken.

²² Riksintresseområdena Bästeträsk med omgivningar och Bräntings.

²³ Riksintresseområdet Bästeträsk med omnejd.

²⁴ Riksintresseområdena Hau och Fleringebygden.

²⁵ Riksintresseområdet Inloppet till Fårösund (Södra Gattet).

²⁶ Påverkansområde.

²⁷ Riksintresseområdena Stucks, Rute och Fleringe (samtliga kalksten).

fall mot andra bestämmelser enligt miljöbalken och regionens översiktsplan. Naturvårdsverket bedömer att den nu föreslagna nationalparken är förenlig med intresseutpekandet för värdefulla ämnen eller material på angränsande fastigheter.

Hela nationalparken ligger inom riksintresse för rörligt friluftsliv enligt 4 kap. 2 § miljöbalken²⁸. Kuststräckan som ingår i nationalparken är utpekad som riksintresse för högexploaterad kust enligt 4 kap. 4 § miljöbalken, vilket innebär att möjligheten att etablera bl.a. ny fritidsbebyggelse är begränsad²⁹. Vidare ligger ca 75 % av den föreslagna nationalparken inom Natura 2000, som utgör riksintresse enligt 4 kap. 8 § miljöbalken.³⁰ Naturvårdsverket bedömer att förslaget att skydda området som nationalpark är förenligt med ovan redovisade riksintressen enligt 4 kap. miljöbalken.

Region Gotland håller på att ta fram en ny översiktsplan för Gotland. I granskningsförslaget av den nya översiktsplanen redovisas nationalparksprojektets utredningsområde³¹ och det konstateras att Region Gotland 2019 ställt sig positiv till att det bildas en nationalpark i området³². I dokumentet anges att en viktig fråga för Region Gotland är hur tillkomsten av en ny nationalpark bäst kan tillvaratas för att stärka den regionala utvecklingen på Gotland, med speciellt fokus på den norra delen av ön. I dokumentet föreslås att ett mindre område som delvis ligger inom den föreslagna nationalparken ("Ar och Bästeträsk nationalpark") pekas ut för landsbygdsutveckling i strandnära läge. Naturvårdsverket bedömer att den föreslagna nationalparken har stöd i såväl Region Gotlands översiktsplan som granskningsförslaget av den nya översiktsplanen.

Sammantaget bedömer Naturvårdsverket att den föreslagna nationalparken är förenlig med en ur allmän synpunkt lämplig användning av mark- och vattenresurserna samt med för området gällande kommunala planer.

4.2 Konsekvenser för skydd av natur- och upplevelsevärden

Den planerade nationalparken kommer att skydda flera olika naturtyper och uppta en sammanlagd yta på ca 7 100 ha.

Cirka 80 % av den föreslagna nationalparkens areal är idag skyddad genom antingen Natura 2000, naturreservat, naturvårdsområde eller biotopskydd. Cirka 75 % omfattas av Natura 2000.

²⁸ Riksintresseområdet Gotland.

²⁹ Riksintresseområdet Gotlands kust samt Fårö, Östergarn och Sudret.

³⁰ Områdena Bästeträsk och Mölnernmyr.

³¹ Projektets utredningsområde var ett större område än det område som nu föreslås bli nationalpark.

³² Region Gotland, 2024. Översiktsplan Gotland 2040. Granskningsförslag Diarienummer 2024/284. Samt Nationalpark Bästeträsk RS 2018/1262, regionstyrelsens beslut § 52/2019

Cirka 40 % av den föreslagna nationalparken är idag formellt skyddad som naturreservat, naturvårdsområde eller biotopskydd. Genom att bilda en nationalpark ges de områden som idag är formellt skyddade ett starkare, mer enhetligt och mer ändamålsenligt skydd. Nationalparkens föreskrifter och skötselplan förbättrar förutsättningarna för att bevara områdets natur- och upplevelsevärden samt för möjligheten att uppleva området. Nationalparkens stora areal ger goda förutsättningar att bevara områdets natur- och upplevelsevärden.

Cirka 40 % av den föreslagna nationalparken ingår idag i ett av de två Natura 2000-områdena Bästeträsk och Mölnernmyr men saknar formellt skydd i övrigt. Att dessa områden blir nationalpark stärker skyddet av de aktuella områdenas natur- och upplevelsevärden.

Cirka 20 % av den föreslagna nationalparkens areal är idag inte skyddad, vare sig som Natura 2000 eller som naturreservat. Av den föreslagna nationalparkens landareal saknar cirka 8 % skydd. Dessa områdens natur- och upplevelsevärden får tack vare nationalparken ett långsiktigt skydd.

Nationalparken kommer att bidra till att bevara natur som har pekats ut nationellt och internationellt för att prioriteras för formellt skydd (Myrskyddsplan för Sverige³³, Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden³⁴, Nationalparksplan för Sverige³⁵, arter och naturtyper som listas i art- och habitatdirektivet samt Natura 2000-områdena Bästeträsk och Mölnernmyr). Skyddet av området kommer att bidra till att uppnå Sveriges nationella miljömål³⁶ och efterlevnaden av Sveriges åtaganden enligt art- och habitatdirektivet samt till uppfyllandet av 16 § förordning (1998:1252)³⁷ om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Arealen kommer att ingå i Sveriges åtagande inom EU:s strategi om biologisk mångfald genom att bidra till att nå målet om att skydda 30 % av EU:s land- och havsområden till 2030.

Naturreservaten Bräntings haid och Bräntings kommer att upphävas i sin helhet som en följd av att områdena kommer ingå i nationalparken. Naturreservaten Bästeträsk, Mölnernmyr och Bluttmo-Gildarshagen kommer att ändras i sin geografiska utbredning när delar av naturreservaten blir nationalpark³⁸. Även Gotlandskustens naturvårdsområde kommer att ändras i sin geografiska utbredning

³³ Naturvårdsverket, 2007. Myrskyddsplan för Sverige. Rapport 5667.

³⁴ Havs- och vattenmyndigheten, 2022. Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden. Rapport 2021:21.

³⁵ Naturvårdsverket, 2008. Nationalparksplan för Sverige. Långsiktig plan.

³⁶ I första hand miljö kvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap, Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar, Hav i balans samt levande kust och skärgård samt Ett rikt växt- och djurliv.

³⁷ Enligt 16 § förordning (1998:1252) ska myndigheter prioritera skyddsarbetet för bland annat Natura 2000-områden.

³⁸ Merparten av naturreservaten Bästeträsk och Mölnernmyr samt en mindre del av Bluttmo-Gildarshagen kommer att ingå i nationalparken.

när delar av området blir nationalpark. För att upphäva eller ändra gällande beslut om områdesskydd krävs synnerliga skäl³⁹. Att skyddet stärks genom bildandet av nationalpark bedöms utgöra sådana synnerliga skäl för ändringarna i befintligt skydd.

Det är Länsstyrelsen i Gotlands län som tar beslut om upphävande och ändringar av naturreservat och naturvårdsområden. Länsstyrelsen behöver också bilda ett naturreservat av en fastighet som Naturvårdsverket köpt under arbetet med nationalparksprojektet, men som i nuläget inte kan ingå i nationalparken då fastigheten inte angränsar till Naturvårdsverkets övriga fastighetsinnehav.

4.2.1 Angränsande naturreservat

De delar av befintliga naturreservat som inte kommer att ingå i nationalparken på grund av att marken eller vattnet inte ägs av staten, kommer att förbli skyddade som naturreservat och gränsa till nationalparken. Länsstyrelsen kommer att behöva genomföra en översyn av föreskrifter för och skötsel av befintliga naturreservat i anslutning till den föreslagna nationalparken. Dessa områden kommer ur naturvårdessynpunkt att vara viktiga komplement till nationalparken.

4.3 Konsekvenser för friluftsliv och besöksnäring

Nationalparken kommer att förbättra möjligheterna till friluftsliv och upplevelser i ett variationsrikt och karaktäristiskt landskap på norra Gotland, vilket bidrar till uppfyllelsen av flera av Sveriges friluftsmål⁴⁰. Förvaltningen av området kommer att bidra till att skapa goda förutsättningar för ett hållbart friluftsliv som tar hänsyn till känsliga områden inom nationalparken samtidigt som besök och naturturism främjas.

Tillgängliggörandet av nationalparken genom information, naturvägledning och anordningar skapar bättre förutsättningar för berikande upplevelser för besökare i området. Naturvårdsverket fördelar medel för förvaltning av skyddade områden, inklusive nationalparker.

Självva bildandet av nationalparken och nationalparker status i allmänhet medför att området synliggörs och får en internationellt erkänd och attraktiv kvalitetsstämpel som bland annat stärker marknadsföringen av området som besöksmål. Företag och föreningar kan delta i aktörssamverkan, som bland annat kan göra det möjligt för aktörer att nyttja nationalparkens logotyp i sin marknadsföring. Nationalparkens attraktionskraft kan på så sätt även bidra till att naturturismen och besöksnäringen utvecklas runt om nationalparken och eventuellt förlänga besöksäsongen.

³⁹ 7 kap. 7 § miljöbalken (1998:808).

⁴⁰ Mål för friluftspolitiken. Regeringens skrivelse 2012/13:51.

Den föreslagna nationalparken kommer att omfatta en relativt stor areal, vilket i sig ger förutsättningar för att ta emot många besökare utan att områdets naturvärden äventyras.

4.4 Konsekvenser för större verksamhetsutövare

I närhet av den föreslagna nationalparken bedriver kalkbolagen Nordkalk AB och SMA Mineral AB verksamhet. Bolagen äger även fastigheter som angränsar till nationalparken.

Under 2000- och 2010-talet pågick tillståndsprövningar enligt miljöbalken gällande ny och utökad storskalig täktverksamhet. År 2006 fick Nordkalk AB tillstånd för provbrytning på fastigheten Bunge Ducker 1:64 och år 2007 ansökte bolaget om tillstånd för en ny kalkstenstäkt. År 2008 ansökte SMA Mineral AB om utvidgad täktverksamhet vid sin befintliga kalktäkt på fastigheten Bunge Stucks 1:368. Prövningarna pågick under lång tid och har genom åren tagits upp i olika instanser. Mark- och miljööverdomstolen avslag i september 2018 ansökningarna då tillstånd enligt Natura 2000-regelverket inte kunde lämnas. Målen överklagades till Högsta domstolen som inte tog upp dem till prövning. Naturvårdsverket bedömde i samband med arbetet med förstudien för en nationalpark, att ny och utökad kalkbrytning i området som de då pågående tillståndsprövningarna gällde, inte går att förena med bevarande av naturvärdena och de förväntningar på upplevelsevärden som en nationalpark står för.

Nordkalk AB bedriver idag verksamhet i Storugns och bryter sten i Klinthagentäkten. SMA Mineral AB har verksamhet i Stucks, där förekommer dock inte längre någon brytning.

Förslaget till nationalpark omfattar inte mark där tillstånd till kalkbrytning finns och gällande tillstånd till kalkbrytning enligt miljöbalken utanför nationalparken hindras inte av ett eventuellt kommande beslut om en nationalpark. Befintlig kalkbrytning, med gällande tillstånd, kommer enligt Naturvårdsverkets bedömning inte påverkas genom bildande av en nationalpark. Frågan om eventuell materialutvinning utanför den föreslagna nationalparken regleras inte genom de nu föreslagna nationalparksföreskrifterna utan prövas i förekommande fall mot andra bestämmelser enligt miljöbalken och regionens översiktsplan. Vid förnyad tillståndsprövning när tidsbegränsade tillstånd upphör kan möjligheten att få tillstånd till en sådan täktverksamhet påverkas av att gynnsam bevarandestatus ska upprätthållas inom närliggande Natura 2000-områden. Detta gäller dock direkt enligt Natura 2000-regelverket och påverkas inte av att en nationalpark inrättas.

4.5 Konsekvenser för rättighetshavare

Nationalparken kan enbart bildas på fastigheter som ägs av staten. På dessa fastigheter kan både juridiska personer och privatpersoner ha rättigheter. Det kan

till exempel röra sig om fiskerätt, ledningsrätt eller servitut. Nationalparken förutses inte innebära några förändringar av sådana rättigheter, eftersom dessa föreslås undantas från föreskrifterna.

4.6 Konsekvenser för Region Gotland

4.6.1 Regional utveckling

Nationalparken bidrar till att området synliggörs och får en internationellt känd och attraktiv kvalitetsstämpel som bland annat förenklar marknadsföringen av området som besöksmål. Nationalparkens attraktionskraft kan även bidra till friluftsliv och naturturism i nationalparkens omland. På detta sätt kan nationalparken vara en tillgång för utvecklingen på norra Gotland.

4.6.2 Vattenförsörjning

Bästräsk är en viktig ytvattentäkt för den allmänna VA-försörjningen. Nuvarande råvattenuttag regleras i en vattendom, som också omfattar vattenuttaget till forskningsstationen på Ar. Nationalparkens föreskrifter kommer inbegripa undantag för underhåll, reglering m.fl. aktiviteter kopplade till detta vattenuttag. Nationalparkens föreskrifter förväntas därför inte innebära några negativa konsekvenser för regionens nuvarande vattenuttag.

Region Gotland har aviserat ett förväntat ökat dricksvattenbehov i framtiden, vilket kan medföra behov av en ny vattendom som skulle medge ett ökat vattenuttag⁴¹. Om en ny vattendom vinner laga kraft kan Region Gotland även behöva anlägga en ny överföringsledning från Bästräsk. En sådan kan delvis behöva gå genom den föreslagna nationalparken, vilket skulle medföra att Region Gotland behöver ansöka om en dispens från nationalparksföreskrifterna. Motsvarande dispens behöver sökas även idag, eftersom området är skyddat som naturreservat. Ett separat Natura 2000-tillstånd måste sannolikt också inhämtas, men inget av detta är en konsekvens av att en nationalpark bildas i området.

Nationalparken bidrar till att skydda hydrologin i området, vilket i sig är viktigt för råvattentäktens kapacitet och kvalitet. Det kan också uttryckas som att det befintliga vattenskyddsområdet Bästräsk stärks genom införandet av nationalparksföreskrifter.

4.7 Konsekvenser för statliga myndigheter

Kostnaderna för förvaltningen kommer att öka när nationalparken ska skötas och länsstyrelsen påverkas som förvaltare av nationalparken.

⁴¹ Region Gotland, 2018. VA-plan 2018 VA-plan för Region Gotland.

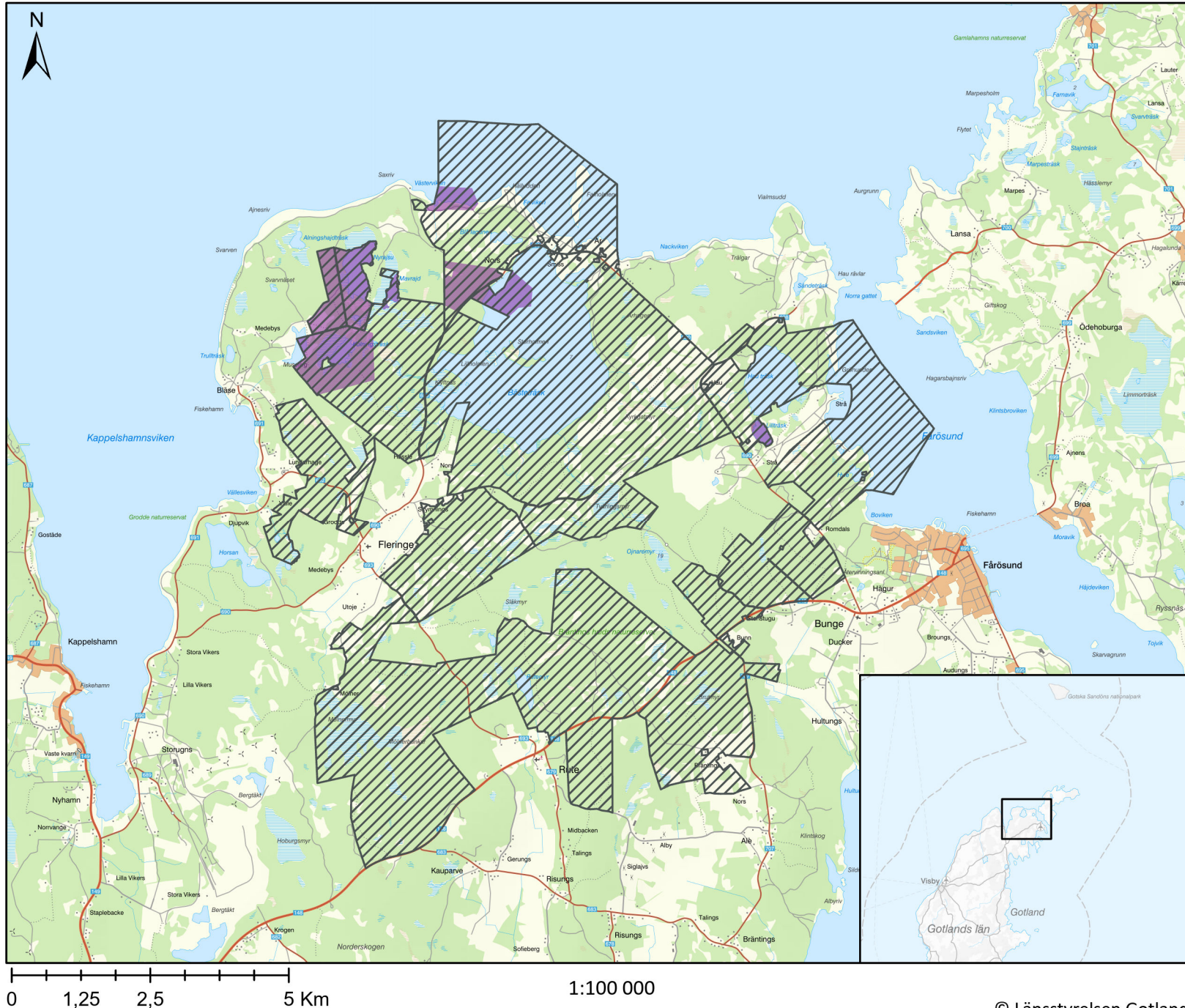
Länsstyrelsen som myndighet är ansvarig för tillsynen i nationalparker enligt miljöbalken⁴². Det innebär att länsstyrelsen ska utöva tillsyn över att gällande föreskrifter inom nationalparken efterlevs. Nationalparken innebär att den skyddade arealen ökar i länet, vilket kan innebära ett ökat arbete med tillsyn och kan även komma att påverka länsstyrelsen genom ökad ärendehantering.

⁴² Miljötillsynsförordning (2011:13).

5. Bilagor

Nationalparkens gränser

Bilaga 1

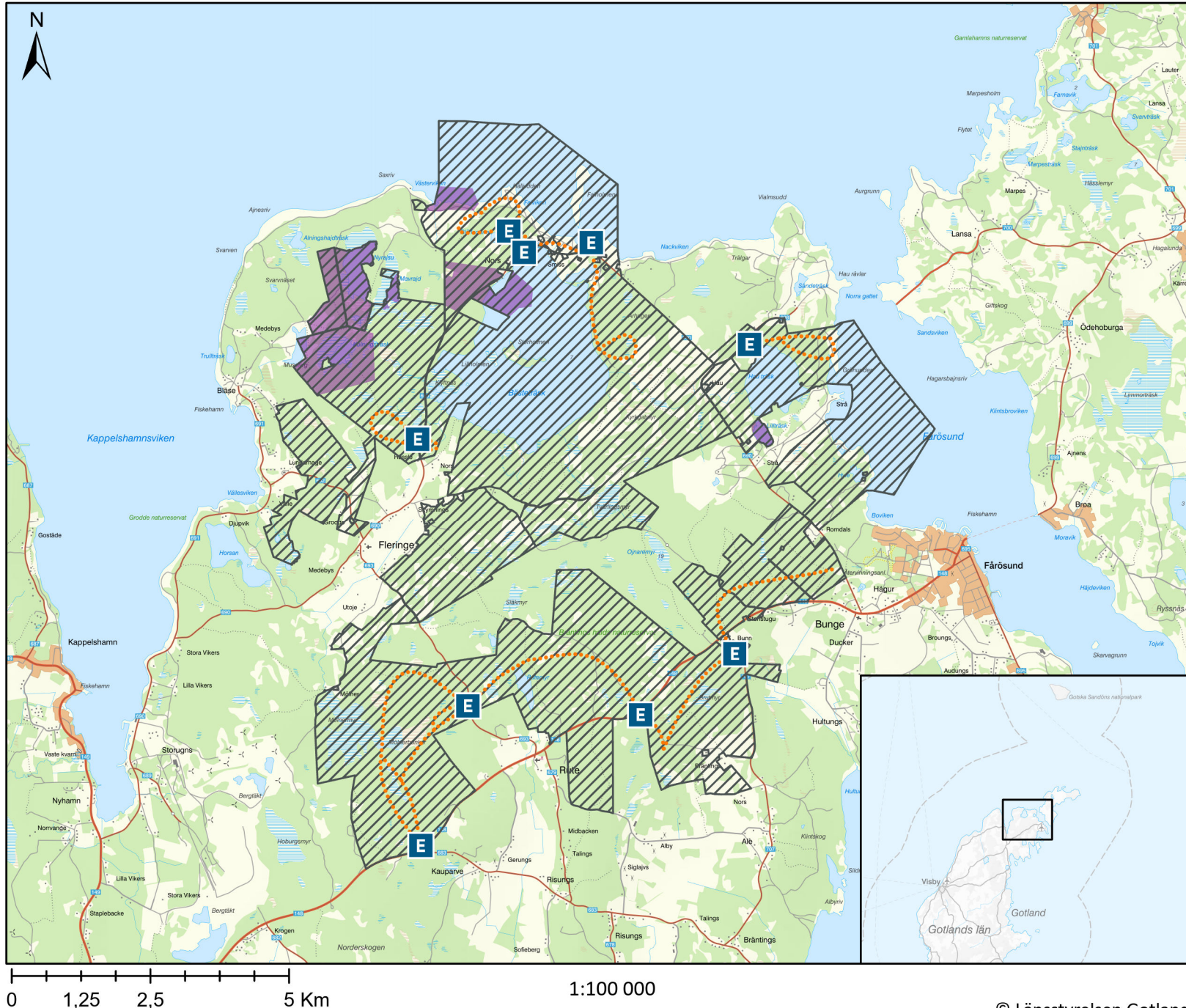
Teckenförklaring

- Föreslagen gräns till nationalpark
- Pågående samtal eller lantmäteriärenden

Nationalparken föreslås omfatta statligt ägda fastigheter och allmänt vatten inom det område som är markerat i kartan.

Vid tidpunkten för denna remiss pågår fortfarande samtal om fastighetsköp eller lantmäteriärenden för några områden.

Endast de fastigheter som Naturvårdsverket äger vid tidpunkten för regeringens beslut om nationalpark kommer att ingå i nationalparken.

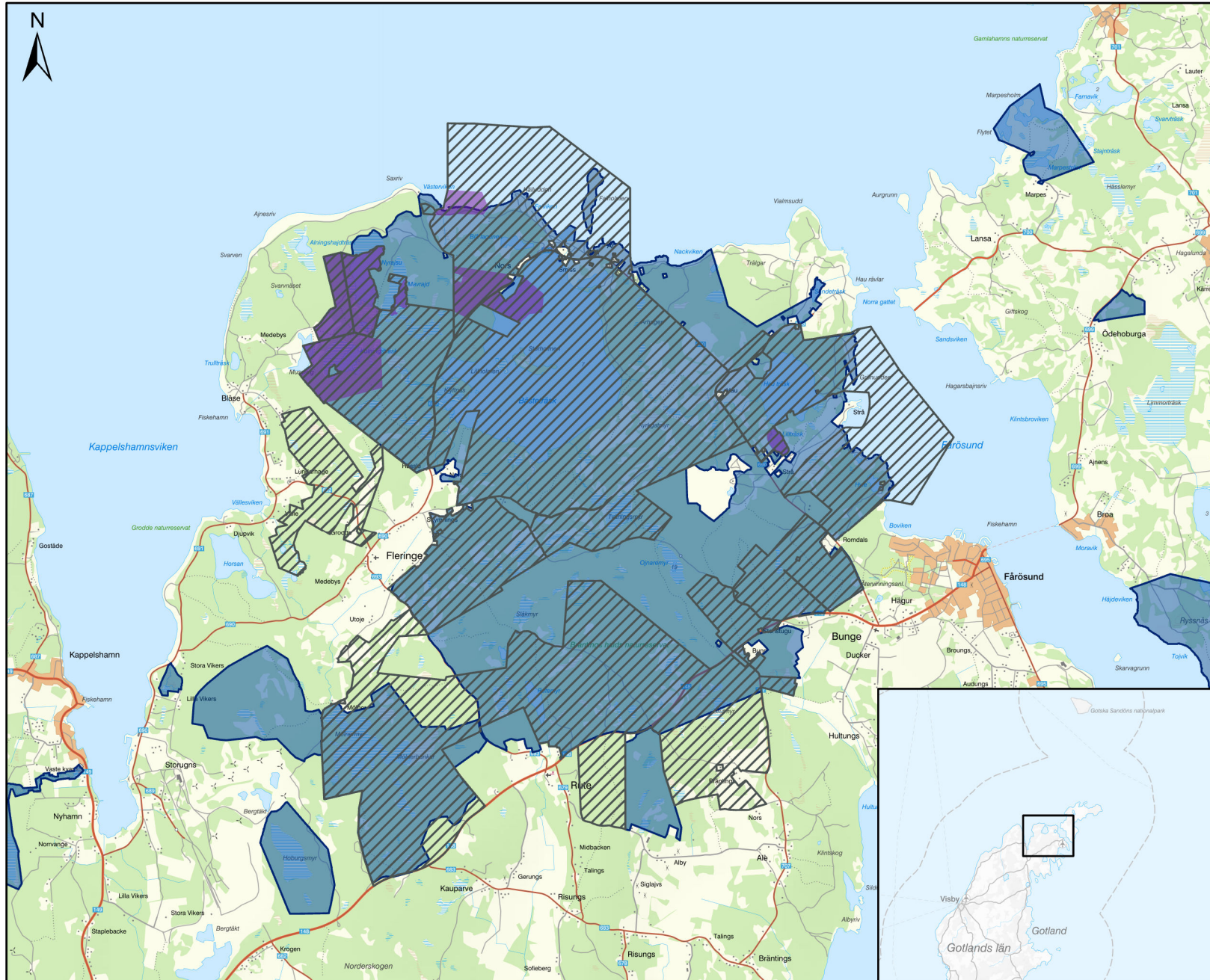

Teckenförklaring

- Föreslagen gräns till nationalpark
- Pågående samtal eller lantmäteriärenden
- Planerade entréplatser
- Planerade vandringsleder

En nationalparksentré är en plats som är lätt att hitta och ha som utgångspunkt för besök i nationalparken. I ett första skede planeras det för nio entréplatser.

Vandringslederna ska förbättra förutsättningarna att kunna ta del av nationalparkens alla upplevelsevärden.

Teckenförklaring

- Föreslagen gräns till nationalpark
- Pågående samtal eller lantmäteriärenden
- Natura 2000

0 1,25 2,5 5 Km

1:100 000